

**Ioannis De Lvgo Hispalensis, Societatis Iesv, S. R. E. Tit.
S. Balbinæ Presbyteri Cardinalis, Dispvtationes
Scholasticæ, Et Morales De Virtvte Fidei Divinæ**

Lugo, Juan de

Lugduni, 1656

III. Diuisio infidelitatis in Paganismum, Iudaismum, & Hæresim.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81031](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-81031)

SECTIO III.

Divisio infidelitatis in Paganismum, Iudaismum, & Heresim.

61 **I**n infidelitas potest latè accipi, & in genere, vel strictè, & quasi in specie: Primo modo cōp̄p̄re, & in hēdit omnē diffēlūm contra nostrā fidēm; siue siue siue hērelis, siue Iudaismus, siue gentilismus: secundū modo accipit̄ magis stricte, propt̄ condit̄gātur ab hērelis de qua dicēmūs *disput. sequenti.* Nūc loquimur de infidelitate in genere, & primo modo, quā communiter diuidi solet in tria membra: Paganismum, Iudaismum, & hērelis; de qua diuīsione agunt Theologi, in presenti, cum S. Thoma *qu. 10. art. 5.* circa quā diuīsionem, Aduerto in primis, in eo sermonem esse solūmodo de infidelitate, propt̄ opponit̄ fidei Catholicae, nam si aliquis diffēlit̄ reuelationi priuatiōe sibi sufficiēt̄ proposita, peccabit quidem grauiter contra fidēm, ut vidimus in superioribus, & tamen non erit paganus, Iudeus, vel hērelis: neque eius infidelitas pertinet ad iudicium humanum, sed ad diuinum. Theologi autem eas tātū species infidelitatis assignarunt, quā deferunt̄ ad dignoscendos infideles in humano iudicio, tēlīa illa alia infidelitate priuata, quā ad humana iudicia inutiles est.

De diuīsione ergo in hoc sensu intellecta plures occurunt̄ difficultates: Ante quas tamen obseruandum est, Paganini nomine in presenti comprehendi omnes alias infideles, qui nec ad Iudaismum pertinent, nec ad hērelitos. De etymologia autem huius nominis. *Paganis*, & cur ad infideles translatum sit, multa congerit Hurtado *dis. 7. 1. sēt. 1. ex. Azorio tom. 1. lib. 8. cap. 24.* quibus omissis certum est, hoc nomen a pago deriuari, vnde rusticē frequenter apud veteres auctores Latinos *paganis* dicebantur. Postea à Iureconsultis translatum est nomen ad significandos eos qui essent, militia ascripti, vnde frequenter leges distinguunt̄ milites à pagani, hoc est, à non militariis, qui alii ad bella migrantibus domi manerent, & pagos habentiam, & ipsa v̄t̄bes in pagos, id est, regiones diuidebantur. Hinc teste Hieronymo, & aliis, Ecclesiæ Paganino nomine vnde de Paganum, tres ethnici cōp̄p̄re appellare *paganos*. Hoc est militia Christiana non ascriptos: quod etiam placuit Alciato, Connano, & aliis apud Azorium vbi supra, qui licet id non probet, postea tamen approbavit̄; sumpt̄ non leui conicēt̄a ex narratione Theodoreti lib. 3. hisp. c. 2. dicentes, Constantiūm pugnaturum cōtra Maxentium evanum, voluisse milites omnes ad bellum difficultim sacro baptis̄mū sūcep̄ pro preparati: eos verò, qui recularent̄, immunes à militia domos suas sedere iussos. Vnde credibile est eos omnes, qui Christiana sacra recularent̄, cōp̄p̄se dici paganos; neque enim ante illud tempus *Paganis*, nomen ingenuum in hac infidelium significatiōe usurpatum. Sic etiam *gentiles* dicit̄ sunt, eo quod Iudei nationes omnes, p̄pter suā gentes, seu *gentiles* appellabant. Frequenter etiam vocantur *Ethnici*, grācō nimirū vocabulo ab illis quod gentem significat, & hac sufficiant̄ de voce praeoniale.

Hoc supposito, Prima difficultas est, quomodo

hāc tres species infidelitatis distinguantur inter *Quomodo hāc*
se. Aliqui enim volunt distingui ex parte subiecti: *tres species*
infidelitatis
distinguantur
inter se.

62 **I**n infidelitas in stricte, & in specie: Primo modo cōp̄p̄re, & in hēdit omnē diffēlūm contra nostrā fidēm; siue siue siue hērelis, siue Iudaismus, siue gentilismus: secundū modo accipit̄ magis stricte, propt̄ condit̄gātur ab hērelis de qua dicēmūs *disput. sequenti.* Nūc loquimur de infidelitate in genere, & primo modo, quā communiter diuidi solet in tria membra: Paganismum, Iudaismum, & hērelis; de qua diuīsione agunt Theologi, in presenti, cum S. Thoma *qu. 10. art. 5.* circa quā diuīsionem, Aduerto in primis, in eo sermonem esse solūmodo de infidelitate, propt̄ opponit̄ fidei Catholicae, nam si aliquis diffēlit̄ reuelationi priuatiōe sibi sufficiēt̄ proposita, peccabit quidem grauiter contra fidēm, ut vidimus in superioribus, & tamen non erit paganus, Iudeus, vel hērelis: neque eius infidelitas pertinet ad iudicium humanum, sed ad diuinum. Theologi autem eas tātū species infidelitatis assignarunt, quā deferunt̄ ad dignoscendos infideles in humano iudicio, tēlīa illa alia infidelitate priuata, quā ad humana iudicia inutiles est.

Ipsa verò Suarez *num. 4. & 10.* videtur, ad distinguenda hāc tria membra, recurrere ad scripturam sacram, receptam, vel non receptam, ita vt Paganus sit, qui neutrū testamentū recipit; Iudeus, qui recipit vetus, & reicit nouū hērelis qui recipit etiam nouū, sed adhuc errores aliquos retinet. Hanc tamen distinctionem impugnat Hurtado vbi supra *§. 15.* Primo, quia Mahometani, seu Saraceni plerique admittunt Pentathecum, circumcisōnem, & tamen non sunt Iudei, sed cum pagani computantur. Nec obstat, quod non admittant libros prophetarum veteris testamenti, quia saltem admittunt illos alios libros, quod sufficit ad extrahendos illos à Paganismo; sicut exrahitur à Iudaismo hērelis, qui admittit partem noui testamenti, licet non admittat omnes eius scripturas. Secundo, quia potest hērelis reicere totū nouū testamentū, vt à Manichæis factū esse dicit Maldonatus, in *præf. ad Euangelia*, c. 2. & tamen credere Christum venisse, & fuisse Redemptorem, &c. hic certè non erit paganus, cū credat Christum, & in Christum, & ob eandem rationem non erit Iudeus: erit ergo hērelis, licet non admittat nouū testamentum.

Propter hāc idem Hurtado *§. 18.* dicit, hanc diuīsionem non esse Metaphysicam, sed moralē, inducāt ad commōdē ferendum leges diuerſas contrā diuerſos gradus infidelium, & ad cōconomiam Ecclesiasticam, diuerſa enim leges staruantur circa Iudeos, vel Paganos, vel hērelitos. Iudeorum ergo nomine Ecclesia intelligit omnes non baptizatos, qui circumcisōne, & aliis ritibus Mosaycīs vēntur. Rursus baptizatos omnes, quomodo cūque à Catholica fide devient, vocat hērelicos: Paganos autem vocat alios omnes infideles, qui nec baptizati sunt, nec circumcisōne, & ritibus Iudaicis vēntur, in quo sensu diuīsio est exacta, & adāquata.

Hic

Hic modus explicandi re ipsa incidit in opinionem illam Caetani, & aliorum supra relatorum, qui dicebant, has differentias, defumendas esse non ex obiecto, sed ex subiecto, in quo prius recepta fuerat, vel non fuerat fides Christi: quam explicationem Lorca *suprà citato* dicit indignam esse, quæ ascribatur S. Thomæ, & ipse Hurtado §. 13. dixerat esse, homine Philopho indignam: & tamen ipse postea, licet non recurrat ad hoc, quod fides suscepit antea fuerat in subiecto, recurrat tamen ad aliam conditionem etiam præteritam ex parte subiecti, nempe quod baptismum antea suscepit, ut sit hereticus, vel quod suscepit circumcisionem, ut postea dicatur Iudeus. Quare eisdem argumentis refici potest; quia licet antea circumcisionem vtilem credidit, & ritus Iudaicos; si tamen postea circumcisionem, & omnes alios Iudæorum ritus detestatur, & transeat ad Ethnicos, falliisque Deos colat, iam nunc eiusdem proflus sectæ, ac religionis est cum Ethnici, quorum omnes ritus profiteruntur; ergo eius infidelitas præses non pertinet ad Iudaismum, sed ad Paganismum, & ita omnes communiter dicunt illum ex Iudeo factum Gentilem, vel Mahomgranum. Quod idem est de Christiano baptizato transeunte ad Iudaismum, vel Gentilismum: non enim dicimus factum esse hereticum, sed Iudeum, vel Gentilem, cum idem proflus sentiat, & eandem religionem profiteatur, quam Iudei profiteruntur, vel Gentiles. Fatoe, hunc ratione baptismi suscepit, subiici Ecclesiæ correctioni, & penitentia, quibus non subiaceat non baptizati: hoc tamen non arguit diuersam infidelitatem, sed eandem puniri ad Ecclesia in uno, quia eius subditus est, & non in alio, qui non est eius subditus: sicut etiam Princeps puniri penitentia reum homicidij sibi subditum, quia pena non punit reum iuidentem criminis, qui non est eius subditus.

Confirmatur primò, ex communi loquendi modo, quo hereticos appellamus eos, qui solum circa veram baptismi formam erant, & ideo verum baptismum non suscipiunt, quoad reliqua vero Christianam religionem profiterunt, & acceptant. Sic enim Paulianista, qui verum baptismi ritum non seruabant, heretici tamen vocabantur, ut constat ex Hieronymo dial. contra Luciferianos circa finem, & Innocentio I. epist. 22. cap. 5. & excepti fuerunt à regula communii, de non rebaptizandis iis, qui ex heresi conuertuntur, quia hi heretici carebant vero, & valido baptismo: sic etiam hodie Anabaptista, qui non nisi proœcta valde ætate baptizantur, dicuntur heretici etiam ante baptismum suscepimus, ut notauit Coninch *vbi supra* num. 59.

Confirmatur secundò, quia Christianus baptizatus est contra, si ad gentilismum transeat, nunquam à sanctis Patribus hereticus appellatur, sed Apostata: sicut Julianus Imperator Apostata dictus est, non hereticus, & alij similes: & in universum regulam vniuersalem constituant, quod hereticus non est, qui Christum omnino negat: sic enim dixit vniuersaliter Ambrosius lib. 7. in Lucam: *nemo hereticorum Christi nomen negat*. & Gregor. lib. 20. moral. cap. 9. dixit, hereticos sub nomine Christi contra Christum militare. Qui ergo Christum negat omnino, nec sub nomine Christi erat, non appellatur hereticus, licet baptizatus fuerit, si ad ritus, & sectas Paganorum, vel Iudeorum omnino transeat.

Ego itaque opinor, differentiam inter hæc tria membra, non esse attendendam ex eo, quod hominem suscepit, vel non suscepit baptismum, vel circumcisionem, sed ex parte obiecti negati, & crediti: addo tamen, ut diuisio sit adæquata, & membra ad inicium sint conditicia, debet enim hanc non omnino metaphysicè considerari, sed cum aliqua moralitate pendente ex arbitrio prudentis viri. Primum partem declaro, & dico, ludeum in hac diuisione appellari eum, qui legem, & ritus Iudaicos profiteretur: hereticum vero eum, qui profiteretur religionem Christianam, & adhuc non totam eius fidem tener: paganus denique eum, qui neutrā religionem profiteretur, in quo sensu diuisio est adæquata: nulla enim infidelitas reperitur, quæ ad aliquod ex illis membris non pertinet: loquimur autem nunc de hereticis in latiori significacione, non sicut de eo, qui pertinet ab Ecclesia penitus hereticorum. Ad hoc enim aliae conditions examinandas sunt, ut Paganus suscepimus, pertinacia contra Ecclesiam, & alia de quibus *infra* disp. 20.

Dixi autem attendi hanc differentiam ex parte obiecti negati, & crediti, quia ad ferendum in dictum de singulis actibus infidelitatis seorsim, imò & de omnibus simul non sufficit considerare quale obiectum nostræ fidei per illos actus negatur, sed oportet etiam considerare, quid aliud de obiectis nostris fidei homo ille credit, vel non credit. Nam omnia, quæ Iudeus negat de nostra fide, negat etiam Paganus gentilis; & tamen infidelitas vnius pertinet ad Iudaismum; alterius vero ad paganismum. Illa ergo infidelitas Iudei, quæ negat dogmata nostræ fidei, non habet denominationem Iudaismi præcisæ ex obiectis, quæ negat: nam etiam etiam obiecta negat Paganus, sed etiam ex obiectis, quæ Iudeus credit, seu non negat, & ideo est Iudaismus quæ negat, etiam dogmata, & idem homo credit alia etiam dogmata nostra, quæ qui gentilis non credit, id est infidelitas, in qua conuenit cum Iudeo non vocatur in gentilis Iudaismus, sed gentilismus, seu paganismus partialis. Et in hoc sensu concedi potest, quod differentia inter has infidelitates desumitur aliquando ex parte subiecti: nimirum comparando infidelitatem Iudei cum infidelitate pagani, quæ præcisæ negat, quod Iudeus etiam negat, non differt ex obiecto illius infidelitatis, sed ex subiecto negante, vel non negante alia dogmata: si tamen comparetur tota infidelitas Iudei, cum tota pagani, differunt etiam ex parte obiecti, cum tota infidelitas pagani terminetur ad plures errores contra fidem nostram, quam infidelitas Iudei. Quod idem etiam inter diuersas hereticorum sectas appetat: nam Arianismus, quatenus præcisæ negat supremam potestatem Pontificis Romani, non differt à Lutheranismo, quatenus eam negat, ex parte huius obiecti negati: differt tamen ex parte aliorum articulorum, quos negat Lutheranismus, & Arianismus non negat, sed credit, & è contra: & ideo singuli errores Lutherani pertinent ad Lutheranismum, & singuli errores Ariani pertinent ad Arianismum, quia obiectum adæquatum vnius differat obiecto adæquato alterius.

Vt autem melius adæquatio diuisiorum, & distinctionis ad inicium harum trium infidelitatum in hoc sensu appareat, oportet explicare secundum, etiam partem conclusionis, & ostendere quomodo aliquid admiscendum sit moralitatis ad eam significare.

rificandam. Diximus enim paganum v. g. dicitur, qui nec ritum Iudaicum, nec Christianum proficitur. Potest autem contingere, quod aliquis negans fidem Christianam profiteatur aliquid ex ritu Iudaico, sed ita parum, ut moraliter id non sufficiat ad hoc ut dicatur profiteri Iudaismum. Sic enim Mahometani circumciduntur & surpantur, & abstinent carnibus porcis, non tamen eorum infidelitas dicitur simpliciter Iudaismus, sed Paganismus, quia illa pauca non sufficiunt, ut dicantur moraliter profiteri sectam Iudeorum: sicut etiam idem Mahometani faciunt, Christianum fuisse hominem sanctum, & Prophetam, quod quidem Iudei negant, & Christiani faciunt: id tamen non sufficit, ut dicantur haeretici, quia non sufficit, ut dicantur profiteri religionem Christianam. Cum enim Iudaismus, v. g. contineat plurimos ritus, & confiteatur plures articulos, denominatio Iudei non debet sumi ex uno, vel alio ritu iudaico, sed ex maiori parte, & ex substantialibus illius religionis. Si autem aliqua secta introduceretur magis a paganismo distans, quam Mahometani, & plura ex Iudaismo accipiens, tunc arbitrio prudentis iudicandum erit, ut pertineat ad Iudaismum, vel ad Paganismum, & ideo diximus, aliquid moralitatis debere mercari, ad conditio[n]andas has tres infidelitatis, & collocandas singulas infidelium sectas, in aliqua ex his tribus classibus infidelium. Quod idem necessarium esse poterit, ad discernendum, an secta aliqua pertinet ad haeresim, an potius ad Iudaismum, vel Paganismum: poterit enim misere adeo pauca ex Christianismo, & adeo multa ex Iudaismo, ut potius pertineat ad Iudaismum, quam ad haeresim, vel è contra; solùm posse esse difficultas; si aliqua secta ex aequo miscererit, ex Iudaismo, & Christianismo, vel ex Iudaismo, & Paganismo ad quam ex his tribus classibus reducenda esset. Sed his nec unquam positus est, nec moraliter yderit ponendus: & congruitatem huius diuisiōnis in predictis tres classes, satis est, quod apta sit ad conditio[n]andas infidelitatis, quae de facto sunt, & quae moraliter occurrere possunt: cum tota hec diuisio magis sit doctrinalis, quam metaphysica, & potissimum fuerit inducta ad distingendas leges contraria infideles latas, & instructiones necessariae ad eos coniungendas, vel corrigendas.

69 Hinc infero primò, quid dicendum sit de illo, qui recipit nouum testamentum, non tamen vetus: hic enim propriè erit haereticus, qui recipit religionem Christianam, secundum ea, qua sunt propria religionis Christianæ, & continentur in nouo testamento: imo etiam nec nouum testamentum admireret: si tamen Christianus admitteret, & præcipua dogmata Euangelij, non ut contenta in scripturis, sed ut per traditionem habita, adhuc esset propriè haereticus, quia sub Christiano nomine errores profiteretur. Et quidem ante quam quidquam noui Testamenti scriberetur, iam erant plures Christiani, & fortasse ex eis orti iam erant aliqui haeretici; unde professio ipsa religionis Christianæ absque receptione Scripturarum sufficit ad constitendum hominem haereticum, si ex parte à Catholica fide pertinaciter erret.

70 Infero secundò idem esse de eo, qui vetus Testamentum negaret; sed tamen profiteretur legem Iudaicam, quasi ex traditione à Deo acceptam: hic enim etiam pertinere ad Iudaismum, Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

propter eandem rationem. Vnde quando S. Thomas dicit art. 5. probat hanc diuisiōnem ex eo, quod omnis infidelis vel renitit fidei nondum suscepit, & pertinet ad paganisum, vel renitit fidei Christianæ suscepit in figura, & pertinet ad Iudaismum, vel denique renitit fidei Christianæ suscepit in ipsa manifestatio[n]e veritatis, & tunc pertinet ad haeresim: haec inquam ratio non debet ita intelligi, ut ad Iudaismum necessaria fuerit recipere figuræ fidei Christianæ, prout contentas in veteri Testamento; sufficit enim eas recipere prout eriam per traditionem habebantur: sic etiam & ad haeresim sufficit recipere fidem Christianam, prout à Deo, licet non recipiatur, prout manifestatur per scripturas: vbi obiter nota, per fidem susceptionem, quam S. Thomas præexigit ad Iudaismum, vel haeresim, non intelligit, ut stupra dicebamus, quod homo ille veram fidem Catholican aliquando antea habuerit, sed quod tunc quando habet haeresim, admittat fidem Christianam, quoad alia præcipua dogmata etiam ea non credit fide supernaturali, sed humana; & similiter ad Iudaismum sufficit ritus legis Iudaicæ profiteri, & suscepere tunc quando fidem Christianam respuat.

Infero tertio, hanc diuisiōnem potuisse etiam 71 locum, cum proportione debita habere, ante euangelium, & in statu legis antiqua, tunc enim ^{Supradicta} diuisiōnem infidei- liatis an pos- si Iudeus fidelis, postea in errore aliquam contra suam fidem incideret, fuisse in rigore ha- locum habere reticus: in quo puncto Suarez dicit a sect. 4. n. 19. ante Euange- & 12. licet bene afferat contra Banne dicit art. statu legis 5. Iudeum illum tunc non incidisse in infidelita- tem iudaismi, sed in haeresim, si ab aliquo solùm articulo deficeret; si vero à tota lege, & eius fide, incidisse in Paganismum: ratio tamen quam reddit num. 11. non placet. Dicit enim diuisiōnem hanc magis abstracto modo intelligendam esse, ut omnis ille, qui nullam revelationem Dei sibi propositam suscepit, dicatur Paganus; qui vero revelationem propositam expressam partim reicit, partim credit latenter materialiter, dicatur ha- reticus. Quare Iudeus tunc potest fieri hereti- cus, negando aliquem articulū ex propositis tunc sibi expressis. Non tamen erat tunc infidelitas illa, quam nunc appellamus iudaismum, quia non poterat tunc peccari, negando aduentum Christi, admissa fide Christi in figura.

Hic tamen explicandi modus non placet, ut dixi, quia non est verum, vniuersaliter loquendo, esse haereticum illum hominem, qui revelationem sibi expressè propositam partim suscepit, & partim respuat: nam ante aduentum Christi, si aliquis ex Iudeis transiret ad populum gentium, & crederet unitatem Dei, & negaret immortalitatem animæ, & alia dogmata omnia 1. & 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100. & 101. & 102. & 103. & 104. & 105. & 106. & 107. & 108. & 109. & 110. & 111. & 112. & 113. & 114. & 115. & 116. & 117. & 118. & 119. & 120. & 121. & 122. & 123. & 124. & 125. & 126. & 127. & 128. & 129. & 130. & 131. & 132. & 133. & 134. & 135. & 136. & 137. & 138. & 139. & 140. & 141. & 142. & 143. & 144. & 145. & 146. & 147. & 148. & 149. & 150. & 151. & 152. & 153. & 154. & 155. & 156. & 157. & 158. & 159. & 160. & 161. & 162. & 163. & 164. & 165. & 166. & 167. & 168. & 169. & 170. & 171. & 172. & 173. & 174. & 175. & 176. & 177. & 178. & 179. & 180. & 181. & 182. & 183. & 184. & 185. & 186. & 187. & 188. & 189. & 190. & 191. & 192. & 193. & 194. & 195. & 196. & 197. & 198. & 199. & 200. & 201. & 202. & 203. & 204. & 205. & 206. & 207. & 208. & 209. & 210. & 211. & 212. & 213. & 214. & 215. & 216. & 217. & 218. & 219. & 220. & 221. & 222. & 223. & 224. & 225. & 226. & 227. & 228. & 229. & 230. & 231. & 232. & 233. & 234. & 235. & 236. & 237. & 238. & 239. & 240. & 241. & 242. & 243. & 244. & 245. & 246. & 247. & 248. & 249. & 250. & 251. & 252. & 253. & 254. & 255. & 256. & 257. & 258. & 259. & 260. & 261. & 262. & 263. & 264. & 265. & 266. & 267. & 268. & 269. & 270. & 271. & 272. & 273. & 274. & 275. & 276. & 277. & 278. & 279. & 280. & 281. & 282. & 283. & 284. & 285. & 286. & 287. & 288. & 289. & 290. & 291. & 292. & 293. & 294. & 295. & 296. & 297. & 298. & 299. & 300. & 301. & 302. & 303. & 304. & 305. & 306. & 307. & 308. & 309. & 310. & 311. & 312. & 313. & 314. & 315. & 316. & 317. & 318. & 319. & 320. & 321. & 322. & 323. & 324. & 325. & 326. & 327. & 328. & 329. & 330. & 331. & 332. & 333. & 334. & 335. & 336. & 337. & 338. & 339. & 340. & 341. & 342. & 343. & 344. & 345. & 346. & 347. & 348. & 349. & 350. & 351. & 352. & 353. & 354. & 355. & 356. & 357. & 358. & 359. & 360. & 361. & 362. & 363. & 364. & 365. & 366. & 367. & 368. & 369. & 370. & 371. & 372. & 373. & 374. & 375. & 376. & 377. & 378. & 379. & 380. & 381. & 382. & 383. & 384. & 385. & 386. & 387. & 388. & 389. & 390. & 391. & 392. & 393. & 394. & 395. & 396. & 397. & 398. & 399. & 400. & 401. & 402. & 403. & 404. & 405. & 406. & 407. & 408. & 409. & 410. & 411. & 412. & 413. & 414. & 415. & 416. & 417. & 418. & 419. & 420. & 421. & 422. & 423. & 424. & 425. & 426. & 427. & 428. & 429. & 430. & 431. & 432. & 433. & 434. & 435. & 436. & 437. & 438. & 439. & 440. & 441. & 442. & 443. & 444. & 445. & 446. & 447. & 448. & 449. & 450. & 451. & 452. & 453. & 454. & 455. & 456. & 457. & 458. & 459. & 460. & 461. & 462. & 463. & 464. & 465. & 466. & 467. & 468. & 469. & 470. & 471. & 472. & 473. & 474. & 475. & 476. & 477. & 478. & 479. & 480. & 481. & 482. & 483. & 484. & 485. & 486. & 487. & 488. & 489. & 490. & 491. & 492. & 493. & 494. & 495. & 496. & 497. & 498. & 499. & 500. & 501. & 502. & 503. & 504. & 505. & 506. & 507. & 508. & 509. & 510. & 511. & 512. & 513. & 514. & 515. & 516. & 517. & 518. & 519. & 520. & 521. & 522. & 523. & 524. & 525. & 526. & 527. & 528. & 529. & 530. & 531. & 532. & 533. & 534. & 535. & 536. & 537. & 538. & 539. & 540. & 541. & 542. & 543. & 544. & 545. & 546. & 547. & 548. & 549. & 550. & 551. & 552. & 553. & 554. & 555. & 556. & 557. & 558. & 559. & 560. & 561. & 562. & 563. & 564. & 565. & 566. & 567. & 568. & 569. & 570. & 571. & 572. & 573. & 574. & 575. & 576. & 577. & 578. & 579. & 580. & 581. & 582. & 583. & 584. & 585. & 586. & 587. & 588. & 589. & 590. & 591. & 592. & 593. & 594. & 595. & 596. & 597. & 598. & 599. & 600. & 601. & 602. & 603. & 604. & 605. & 606. & 607. & 608. & 609. & 610. & 611. & 612. & 613. & 614. & 615. & 616. & 617. & 618. & 619. & 620. & 621. & 622. & 623. & 624. & 625. & 626. & 627. & 628. & 629. & 630. & 631. & 632. & 633. & 634. & 635. & 636. & 637. & 638. & 639. & 640. & 641. & 642. & 643. & 644. & 645. & 646. & 647. & 648. & 649. & 650. & 651. & 652. & 653. & 654. & 655. & 656. & 657. & 658. & 659. & 660. & 661. & 662. & 663. & 664. & 665. & 666. & 667. & 668. & 669. & 670. & 671. & 672. & 673. & 674. & 675. & 676. & 677. & 678. & 679. & 680. & 681. & 682. & 683. & 684. & 685. & 686. & 687. & 688. & 689. & 690. & 691. & 692. & 693. & 694. & 695. & 696. & 697. & 698. & 699. & 700. & 701. & 702. & 703. & 704. & 705. & 706. & 707. & 708. & 709. & 710. & 711. & 712. & 713. & 714. & 715. & 716. & 717. & 718. & 719. & 720. & 721. & 722. & 723. & 724. & 725. & 726. & 727. & 728. & 729. & 730. & 731. & 732. & 733. & 734. & 735. & 736. & 737. & 738. & 739. & 740. & 741. & 742. & 743. & 744. & 745. & 746. & 747. & 748. & 749. & 750. & 751. & 752. & 753. & 754. & 755. & 756. & 757. & 758. & 759. & 760. & 761. & 762. & 763. & 764. & 765. & 766. & 767. & 768. & 769. & 770. & 771. & 772. & 773. & 774. & 775. & 776. & 777. & 778. & 779. & 780. & 781. & 782. & 783. & 784. & 785. & 786. & 787. & 788. & 789. & 790. & 791. & 792. & 793. & 794. & 795. & 796. & 797. & 798. & 799. & 800. & 801. & 802. & 803. & 804. & 805. & 806. & 807. & 808. & 809. & 810. & 811. & 812. & 813. & 814. & 815. & 816. & 817. & 818. & 819. & 820. & 821. & 822. & 823. & 824. & 825. & 826. & 827. & 828. & 829. & 830. & 831. & 832. & 833. & 834. & 835. & 836. & 837. & 838. & 839. & 840. & 841. & 842. & 843. & 844. & 845. & 846. & 847. & 848. & 849. & 850. & 851. & 852. & 853. & 854. & 855. & 856. & 857. & 858. & 859. & 860. & 861. & 862. & 863. & 864. & 865. & 866. & 867. & 868. & 869. & 870. & 871. & 872. & 873. & 874. & 875. & 876. & 877. & 878. & 879. & 880. & 881. & 882. & 883. & 884. & 885. & 886. & 887. & 888. & 889. & 890. & 891. & 892. & 893. & 894. & 895. & 896. & 897. & 898. & 899. & 900. & 901. & 902. & 903. & 904. & 905. & 906. & 907. & 908. & 909. & 910. & 911. & 912. & 913. & 914. & 915. & 916. & 917. & 918. & 919. & 920. & 921. & 922. & 923. & 924. & 925. & 926. & 927. & 928. & 929. & 930. & 931. & 932. & 933. & 934. & 935. & 936. & 937. & 938. & 939. & 940. & 941. & 942. & 943. & 944. & 945. & 946. & 947. & 948. & 949. & 950. & 951. & 952. & 953. & 954. & 955. & 956. & 957. & 958. & 959. & 960. & 961. & 962. & 963. & 964. & 965. & 966. & 967. & 968. & 969. & 970. & 971. & 972. & 973. & 974. & 975. & 976. & 977. & 978. & 979. & 980. & 981. & 982. & 983. & 984. & 985. & 986. & 987. & 988. & 989. & 990. & 991. & 992. & 993. & 994. & 995. & 996. & 997. & 998. & 999. & 1000. & 1001. & 1002. & 1003. & 1004. & 1005. & 1006. & 1007. & 1008. & 1009. & 1010. & 1011. & 1012. & 1013. & 1014. & 1015. & 1016. & 1017. & 1018. & 1019. & 1020. & 1021. & 1022. & 1023. & 1024. & 1025. & 1026. & 1027. & 1028. & 1029. & 1030. & 1031. & 1032. & 1033. & 1034. & 1035. & 1036. & 1037. & 1038. & 1039. & 1040. & 1041. & 1042. & 1043. & 1044. & 1045. & 1046. & 1047. & 1048. & 1049. & 1050. & 1051. & 1052. & 1053. & 1054. & 1055. & 1056. & 1057. & 1058. & 1059. & 1060. & 1061. & 1062. & 1063. & 1064. & 1065. & 1066. & 1067. & 1068. & 1069. & 1070. & 1071. & 1072. & 1073. & 1074. & 1075. & 1076. & 1077. & 1078. & 1079. & 1080. & 1081. & 1082. & 1083. & 1084. & 1085. & 1086. & 1087. & 1088. & 1089. & 1090. & 1091. & 1092. & 1093. & 1094. & 1095. & 1096. & 1097. & 1098. & 1099. & 1100. & 1101. & 1102. & 1103. & 1104. & 1105. & 1106. & 1107. & 1108. & 1109. & 1110. & 1111. & 1112. & 1113. & 1114. & 1115. & 1116. & 1117. & 1118. & 1119. & 1120

in ea fide, & lege natura salutem consequebantur: si ergo aliquis Iudeus reliquo Iudaismo, sed retenta credulitate vnius Dei, negat etiam alios articulos, de aduentu Christi futuro expressis sibi propositos, non deberet dici hereticus, sed paganus, prout nunc Mahometani dicuntur pagani, licet confiteantur vnum solum Deum, ergo ad heresim non sufficit retinere partem fidei expressæ propositione, & partem respuere, sed aliquid veterius addendum est.

73

Regula S. infidelium clades bene distingui per illam regulam sancti Thomæ, nempe per renitentiam ad fidem non susceptam, vel ad fidem susceptam in figura, vel ad fidem susceptam in manifestatione veritatis. Sed in primo membro per fidem non susceptam, non debet intelligi, quod nihil à Deo revelatum suscipiat, sed in iis tribus membris, fides, significat statum quandam fidei, de redemptione per Christum futura: quæ quidem fides constituebat statum Legis naturæ, & fideles illius temporis coniungebat in unitatem fidei: postea in statu legis scriptæ, fuit fides Christi in figuris quatenus lex illa constituebatur per ritus, & sacrificia, & alia multa, quæ omnia Christum, & eius redemptionem futuram præfigurabant. Denique in lege noua eadē fides Christi præsens posita est in manifestatione veritatis expressæ. Pagani ergo dicuntur, qui non suscipiunt fidem de Christo, etiā prout in statu antiquo proponebatur. Iudei, qui eam suscipiunt, & vntur ritibus Christi redemptionis præfiguratis, quoad fidem tamen eadē erat fides Iudeorum, & gentilium fidelium, & utriusque eadem credere tenebantur, nam gentiles fideles licet non tenebantur vñ ritibus Iudeorum, debebant tamen credere omnia, quæ Iudei credebant, siis sufficienter proponebantur: quare utrumque infidelitas tunc ad eandem classem pertinebat, si deficiebant à vera fide. Nam si negabant redemptions futuram per Christum, aut alia, quæ cum ea redemptions habebant necessariam connexionem, utriusque fiebant pagani; si vero negabant alia minoris momenti retenta saltem materialiter fidem Christi venturi; utriusque fiebant non pagani, sed heretici; quia retenta fide de Christo, erroris resalios temebant. Nam heretici nomen abstrahendo ab hoc, & alio tempore usurpat ad eos solos significandos, qui suscepta professione fidei verae de Christo, alios errores miscent. Tunc ergo heretici erant, quicunque sub professione Christi redemptoris futuri (quæ tunc erat vera Christi fides) alios errores habebant; quales erant Saducæi, negantes resurrectionem, & alii similes. Nunc autem, quia vera fides Christi, est solùm de Christo iam præsenti, ideo heretici illi soli dicuntur, qui retenta confessione Christi, non futuri, sed præsentis, & redemptions factæ, alios errores tenent: semper ergo idem fuit formale significatum huius vocis (heretici) licet pro mutatione status, variarum fuerit materiae significatum illius, quia nunc sola fides euangelica, est vera fides de Christo, quare sub sola illius professione dari potest heres: semper tamen fuit paganismus eorum, qui Christum non agnoscunt, & heres eorum, qui sub professione eius fidei, quæ tunc erat fides vera de Christo, alios errores miscebant.

74

Iudaismus an Dubium esse posset de infidelitate media, quæ semper fuerit, nunc est Iudaismus, an semper fuerit, an vero

ante aduentum Christi essent solūm duæ classes, infidelium, nempe paganorum, & hereticorum, adhuc nam iudaismus tunc non continebat infidelitatem, sed professionem veræ, & Catholice fidei. Adhuc tamen dicere possumus, diuisum est, hanc potius habere statum medium tenuis classis mediae inter Paganismum, & heresim. Nam sicut nunc Iudaismus est classis media diuisa à Paganismo, qui nihil credit de Christo, & distingue ab heresi, quæ credit verè Christum venisse, Iudeus autem credit Christum, sed venturum; ita ante aduentum Christi poterat Iudeus esse, credendo falsum Christum venisse, qui error exanimet à iudaismo in quo Christus credebat, & creditur venturus, & non transference Paganismum, quia crederet Christum prouissum cedem proporem, atque adeo ficeret classem medium correspondentem Iudaismo præsentem, que classis nunc non habet nomen proprium: differet tamen à paganismo, & heresi, sicut nunc Iudaismus differet ab illis. Nam sicut nunc Iudeus falso credit Christum venturum, quem heretici verè confitetur venisse; ita tunc illa infidelitas media falso crederet Christum venisse, qui Iudei, heretici, & Catholici verè crederent venturum; atque ideo secta illa fortasse appellata fuisset Christianismus. Vel alio nomine derivato à nomine illius hominis, quem cius sectatores crederent esse Christum. De re autem confusi illi fore infidelitatem medium inter heresim, & Paganismum, quia non minus differet à Iudeis, quam nunc ab eisdem Iudeis differant Christiani, atque etiam heretici: nam Christiani, de facto differunt potissimum à Iudeis, quod credant venisse Christum, quæ illi credunt venturum. Hæc autem differentia tunc etiam fuisset, cum hoc solo discrimine, quod nunc Christiani hoc verè credunt; quod tamen tunc sectatores illius secta falso crederent, quod non videatur augere, vel minuere differentiam: nam licet per impossibile Christiana nostra religio falsa nunc esset, non ideo minus differeret à Iudaismo ex parte obiecti, atque ideo nos non essemus solūm heretici respectu Iudeorum, sed essemus infideles ita à Iudeis distantes, sicut Iudei nunc distant à nostra vera religione, quæ est distanta maior, quam hereticorum, cum non errent intra eandem professionem de Christo.

Dices, infidelitas illa tertia, tunc solūm retinetur fidei suscepta in figura, cui etiam centretur heresim Iudei heretici, & non fidei manifestata in veritate: ergo magis differet nunc heresim, & Iudaismus ex quibus heresim renitetur fidei secundum veritatem manifestatam, & Iudeismus solūm fidei, secundum figuram susceptæ, quam tunc differenter heresim metu, & infidelitas illa tertia credens Christum iam venisse. Respondeo eandem fore tunc differentiam inter illas tres infidelitatem, quæ nunc est etiam iuxta regulam S. Thomæ. Nunc enim iuxta S. Thomam differunt, quia paganismus opponitur fidei nullo modo susceptæ, (hoc est, ut diximus, fidei Christi.) Iudaismus fidei Christi susceptæ in figura, & heresim fidei Christi susceptæ secundum manifestatam veritatem: hoc est, susceptæ, quæ profiteretur Christum iam in veritate manifestatum esse. Tunc autem tordens tres status possumus considerare in fide, cui opponuntur tres illa infidelitatem. Nam Paganismus opponetur fidei de Christo venturo, nullo modo à Paganismo suscepta.

suscepta: infidelitas vero illa media asserens Christum iam venisse, opponeretur eidem fidei vera de Christo venturo, suscepit ab illo fidem, saltem secundum figuram, & promissionem factam: hanc enim promissionem factam, & figuram praecedentes non negaret, sed recipieret illi infidelis, & pseudochristianus; sicut non negamus, sed recipimus veri Christiani: opponeretur ergo eius infidelitas fidei Christi venturi, suscepit secundum figuram. Denique haeresis mera Iudei haereticus, opponeretur eidem fidei Christi venturi, suscepit ab illo haereticus, etiam secundum negationem manifestationis veritatis, seu quatenus negat Christum venisse, quae negatio manifestationis veritatis constitueret tunc statum ultimum illius fidei, sicut nunc manifestatio veritatis constituit ultimum statum fidei nostrae. Clarius, & brevius, nunc tres infidelitates, ut supra diximus, differunt ex parte obiecti totalis, quia Paganus negat omnino Christum: Iudaismus negat solum venisse: haeresis utrumque admittit, & negat alios articulos. Sic etiam tunc different tres illae infidelitates ex parte obiecti totalis: Paganus negat omnino Christum; infidelitas media Pseudochristianus, negat solum Christum venturum: haeresis denique neutrino negat, sed utrumque affimatur & negat alios articulos: essent ergo tunc eadem tres classes infidelium, mutato nomine classem media, quae nunc est Iudaismus in Pseudochristianum, qui affirmaret falsum Christum iam venisse, sicut nec Iudei falsus affirmavit Christum adhuc venturum.

76 *An eadem tria infidelia debet poterint inveniri in lege naturae?*
Infero quartu[m] eisdem tres infidelium classes posse inueniri in statu legis naturae, in quo ut ex superioribus suppono, fideles etiam credebant venturum reparatorem, & redemptorem: sive fides illa necessaria esset necessitate medijs sive solum praecipi, Paganus ergo esset, qui Christum, seu reparatorem venturum non crederet, vel aliquid cum eo articulo connexum: haereticus vero, qui circa alios articulos non connexosserat, v.g. circa corporum resurrectionem: media autem infidelitas esset sicut diximus numero praecedenti, quae negaret reparatorem venturum, & diceret iam venisse, quod eisdem rationibus probatur, quibus probatum est in statu legis scriptae.

77 *Quid dicendum sit de Philosopho credente esse unum Deum, & negante alios articulos nostrae fidei?* Respondeo enim ex dictis, illum. Paganis annumerari, non solum, si unum Deum, ex ratione solum naturali, & ex creaturis cognoscatur, sed etiam, si per traditionem id accepterit, quae ex prima Dei reuelatione ortum habuerit. Nam ut supra diximus, ut aliquis inter haereticos, vel Iudeos numeretur, non sufficit in uno, vel alto articulo cum eis conuenire, sed debet concinere, quoad substantialia: potissimum autem substantialia Iudaismi est credere Christum venturum: sicut & Christianismi credere Christum venisse: qui ergo neutrino crederet, nec Iudeus esset nec Christianus, atque adeo nec haereticus, sed Paganis anumerandus, prout nunc anumerantur Mahometani, qui unum solum Deum confitentur, & quorum plures non ex ratione naturali, sed ex traditione id tenent, que fortasse ortum habuerit a reuelatione Dei, atque ideo fide naturali potius quam ratione Deum unum solum confitentur. Quod magis verisimile est, si, ut dicunt, totum etiam Pentatheucum recipientur.

Card. de Lugo de virtute Fidei divina.

Cum tamen Christum redemptorem venturum, aut venisse negent, numerantur cum paganis, qui Christi fidem nullo modo recipiunt.

78 *Atheismus ad quam fidei infidelitatem pertinet?*
Infero sexto Atheismum etiam in homine baptizato non pertinere ad haeresim, sed ad paganismum, cum non magis suscipiat fidem quam Paganus, immo minus credat de Deo, quam Ethnici idololatram, qui ad minus non negant aliquid nomen. Magis dubitari potest de Antichristo, & eius asseclis, ad quam infidelitatis classem pertinet corum infidelitas. Nam Suarez in *presenti dicta disp. 16. sect. 4. in fine*, breuiter dicit, infidelitatem illam Antichristi, & suorum ad Iudaismum pertinere. Hoc tamen limitatione indiget nam si sermo sit de doctrina illius, qua negabit Christum Dominum filium Messiam, sed legem Moysis adhuc durare, cuique obseruantia a iuis exiger, & tandem se verum Messiam promissum esse perfidiebit: haec quidem doctrinam infidelitatis Iudaismi continet, quatenus suscepit fide Christi in figura discedit a vero Christo, & negat cum ante illa tempora venisse: ipse tamen Antichristus non habebit interius hoc infidelitatis genus, nec crederet se esse verum Messiam, sed erit foras Arthus, & Paganus in corde ut putat idem Suarez 2. tom. in 3. part. disp. 54. sect. 4. s. *Hinc colligitur 1.* Vnde nec semper eius asseclae infidelitatem Iudaismi retinebunt, si credimus eidem Auctori illi dicenti, quod post obtentum regnum, & dominium, larum deponet, & verum Deum negabit, Moysis legem contemnet, Ieque solum adorari iubebit: ipse vero in occulta Deum idolum coler, a quo regnum, opes, & concussum, ad mirabilia patranda obtrinebit, quibus homines seducat, & abducat ad eum solum collendum, & venerandum: quare iam tunc eius asseclae magis erunt pagani, quam Iudei.

Hinc denique facile erit iam dissoluere aliqua, quae contra hanc trimembra diuisionem obiciuntur. Primum obicitur, quia sicut haeresis distinguatur a Iudaismo, ex eo quod haereticus suscipiat fidem contentam in veteri testamento, & haereticus recipiat utrumque testamentum, sic etiam deberent distinguiri duae classes infidelitatis, quarum una recipiat dimidium testamenti veteris, & altera recipiat totum illud. Respondeo ex dictis diuisione hanc non attendi secundum partes scripturae, quae recipiuntur, sed ex Christo recepto, vel non recepto, ut explicuimus: sive ergo recipiat totum testamentum vetus, sive parvum, sive etiam nihil; si tamen aliquis recipit Christum promissum, & negat venisse, pertinet ad Iudaismum: sicut est contra, si recipiat verum Christum redemptorem, qui iam venit, & erret circa alia, est haereticus, sive recipiat totum novum testamentum cum veteri, sive solum novum, sive parvum solum illius, sive nihil: sufficit enim errare sub nomine Christiano, & sub confessione Christianam praesentis, ut a Iudeo, & Paganu distinguatur.

Secundum obicitur, quia si aliquis confiteatur Christum, negat tamen omnem reuelationem externam, & dicat omnia reducenda esse ad spiritum, & instinctum internum, & ideo se credere Christum, quia spiritus internus id dicit, hic non erit Iudeus, nec Paganus, ut constat, sed neque etiam erit haereticus, cum nullam reuelationem recipiat; ergo pertinet ad aliam quartam infidelitatis classem; vel dicendum erit, ad haereticum solum attendi, an infidelitas sit in ho-

79 *Obiectio 1.*
S 2 mins

mine baptizato: ita arguit Hurtado *dicta disp. 71.* §. 17. Respondeo illum esse propriæ hæreticum, ad hæretim enim pertinent omnes, qui recipiunt fidem Christi manifestati in veritate, & iam praesentis: quando autem dicimus hæreticum recipere fidem Christi, non est sermo de fide vera, & formal, sed de fide materiali, & obiectuæ; hoc est, recipere Christum, quem vera fides Christiana credit, & docet, etiam si illum non recipiat per verum actum fidei diuinæ; inquit certum est hæreticum non recipere Christum per veram fidem diuinam, cum nullum habeat actum fidei, ut supra vidimus. Sic etiam ad Iudaismum pertinet, qui recipit fidem Christi in figura, & tamen certum est, Iudæum non exercere verum actum fidei diuinæ circa figuram Christi, & verus Testamentum. Sicut ergo ad Iudaismum sufficit recipere fidem Christi in figura, materialiter, & obiectuæ, id est, confiteri, id quod confiteret fides Christi in figura, licet id non credit per verum actum fidei, ita ad hæretim sufficit recipere materialiter, & obiectuæ fidem Christi manifestam in veritate, id est confiteri, Christum præsentem, quem confiteret vera fides Christiana, licet id ab hæretico non creditur per verum actum fidei diuinæ. Neque ex hoc sequitur Philosophum sequentem unum Deum, quem ex creaturis ratione naturali arguit, non esse Paganum, cum iam credit idem obiectum, quo credit fides, licet id non credit per actum fidei, sed per dictum ratione naturali. Hoc, inquam, non sequitur, quia Philosophus ille nullam fidem etiam obiectuam recipit de Christo: diximus autem cum, qui omnino negat Christum etiam in figura, pertinere ad paganisimum.

81
Obiectio 3.

Tertio obiecto idem Hurtado *ibi*, quia potest aliquis credere Christum venisse, & esse Deum, simulque colere alios Deos; ut ferè de Tiberio Cæsare fertur: hic ergo erit mixtus ex Christianismo, & Paganismo, & pertinebit ad aliam infidelitatem cladem. Respondeo, Tiberius, & si quis alius similis inueniatur, Paganum fuisse: non enim agnouit Christum Deum, nec etiam Christum Dei, cum non attribuerit Deo veram diuinitatem, sed fictam, & nihil de diuinitate habentem: sicut etiam Philistæi, & alii gentiles, qui Deum aliquem Hebræorum esse dicebant, illum tamen non agnoscebant ut verum Deum; sed ut unum ex aliis Diis, qui eo ipso, quod plures erant, nullus erat Deus. Ad hoc ergo, ut aliquis non annumeretur Paganus, necesse est, quod Christianum vel futurum, vel præsentem facatur, Christum, inquam, Dei Filium, sive consubstantialem, ut fides catholica agnoscat, sive non consubstantialem, ut Atius ponebat; sed tamen qui sit Christus Dei veri, ab eo ad salutem mundi mittendus aut missus, à qua existimatione longè aberat Tiberius, & si quis fuit similis, cum nullum verum Deum agnosceret, sed plures fictos cum essentia repugnante diuinitatum.

82
Obiectio 4.

Quarto obiecto, quia dubitans de fide ad nullam ex illis tribus classibus spectat. Respondeo facile, eo modo, quo dubitans in fide, est infidelis, reduci ad aliquam ex illis classibus: est enim quid commune ad omnes illas: nam si dubit totaliter de fide Christi etiam in figura, pertinet ad Paganisimum; si vero dubitet, an Christus venerit, pertinet ad Iudaismum; si vero de hoc non dubitet, sed de aliis, est hæreticus. Quod idem cum proportione dicendum est de apostasia, quæ

etiam est quid commune ad Paganisimum, & Iudæum, & hæretim, solumque ex parte terminabitam, & postea desertam, de quo tamen dicimus sequenti.

His ergo suppositis circa explicationem, & sufficientiam huius diuinis, secunda difficultas principalis esse solet; An posse aliquis contrahere duas vel omnes illas infidelitatem, ita ut sit Paganus, Iudæus, & hæreticus. Non est autem dubium, quin successuè id fieri possit, si vel non posse constat ex dictis, quia Paganisimus cum excludat Christi confessionem, etiam in figura non potest esse cum hæreti, quia Christum expresse confitetur, nec cum Iudaismo, qui cum confiteretur saltem in figura: similiter Iudaismus, qui Christum venisse negat, non potest simul esse cum hæreti, cum hæretici non sint, qui Christum venisse non confitentur. Dubium est de Iudeo, qui simul negaret Thobiam habuisse filium, aut necessaria esse bona opera ad salutem: nam quatenus hoc negaret eius infidelitas non pertinet ad Iudaismum, cum Iudei etiam hoc confiteantur, ergo pertinet ad hæretim, anque adeo esset simul Iudæus, & hæreticus. Suarez *dicto n. 13.* dicit, per se non posse id contingere, posse tamen per accidens, ex conscientia erronea, quem modum loquendi imitatur etiam Hurtado *dicta disp. 71. §. 18. in fine*: sed vix intelligo quorum hic sermo fiat de conscientia erronea. Quia enim conscientia erronea requiritur, ut pccet contra fidem, qui negat necessitatem bonorum operum ad salutem: nam conscientia erronea, est dictans obligationem, ubi non est, vel eam negans ubi est, in hoc autem casu conscientia dicitur obligationem confitendi, & non negandi necessitatem bonorum operum, sed obligatio verissima est. Solum posset conscientia erronea habere locum, quando Iudæus persuaderet sibi obligationem credendi, v.g. perleuantem necessitatem circumcisionis, & tamen cum necessitate negaret, tunc enim ex conscientia erronea contraheret malitiam hæretis, quidquid sit, an esse dicendum simpliciter hæreticus. Sed neque est ille casus de quo nunc agimus, nec P. Suarez cum casu expresserat, dum agit de Iudeo, qui non solum repugnaret Christiana fidei, sed etiam inter credenda in lege veteri, aliquid negaret. Talis autem est Iudæus, qui negaret purgatorium, vel necessitatem bonorum operum, cum hac hinc ex credendis in lege etiam veteri.

De hoc itaque breuiter dicendum est, iuxta id, quod notauimus supra, infidelitatem illam specialem circa illum articulum, si secundum le confidetur, non differe quidem ab infidelitate, quia hæreticus Lutheranus, vel Calvinus eundem articulum negat, in illo tamen subiecto, non dare denominationem hæretici simpliciter, & absolutè, quia differentia harum trium infidelitatum, ut ibi diximus, non desumuntur ex obiecto singulorum errorum fœrismi, sed ex obiecto adæquo rotius infidelitatis, quæ est in illo subiecto; in quo obiecto adæquo, si non continetur negatio Christi iam manifestati, homo ille dicitur hæreticus: si continetur, dicitur Iudæus, vel Paganus, quia denominatio delaminatur ab infidelitate totali, & non ab una solùm parte illius. Quare ad rationem dubitandi propositam dicimus, illum quatenus præcisè negat illum articulum, nec esse Iudeum, nec Paganum.

gānum, nec etiam hæreticum, sed infidelem infidelitate indifferenti, ad illas tres classes, ad quarum unam pertinebit ex coniunctione, vel separatione ab aliis erroribus propriis Paganis, vel Iudaismi, à quibus, quia separatus reperitur, ille error in Christiano ideo dicitur hæretis, ut supra dictum est.

85 *Qna infidelitatis
in hārū tria
gravior sit.* Tertia difficultas est, quæ infidelitas harum trium gravior sit; de quo S. Thomas dicit a quaest. 10. art. 6. vbi docet, in una consideratione Paganismum excedere, quia plures fidei veritates negat, atque ita magis corruptum fidem, quod idem dicit, de Iudaismo comparato cum hæreti: in alia tamen consideratione dicit paganismum excedi à Iudaismo, & hunc ab hæreti, quia gratus est peccare in fidem suscepit, quām in non suscepit: hæreticus autem plus suscepit de fide quām Iudæus, & hic plusquam Paganus: quare omnibus penitatis concludit, hæretum esse peccatum omnium infidelitatum. Quam etiam doctrinam alius verbis amplectitur Suarez dicit a quaest. 4. num. 1. 4. dicendo Paganum extensiù plus peccare, quām Iudæum, & hunc plus quām hæreticum; intrinsecè tamen grauius peccare hæreticum, quām Iudæum, & hunc etiam grauius quām Paganum: quod etiam colligit ex Chrysostomo hom. 50. ad populum, dicente eum, qui sub nomine Christiano recedit à fide, esse peiorum gentilium pro quo etiam assert Hieronymum in c. 18. Iffae.

86 Ego eamdem doctrinam cum S. Thomā libenter admitto; circa eam tamen duo aduertenda videntur. Primum est, comparationem hanc solum versari inter ipsa peccata infidelitatis, non vero inter peccata vtriusque infidelis: fortasse enim plerumque plura, & grauius peccata in aliis materia committunt pagani communiter loquendo, quām Iudæi, & plura fortasse Iudæi, quām hæretici, saltem si sint ex illis hæreticis, qui solum circa speculabilitati errant, & non circa res prædictas prout errant hæretici moderni, qui errant circa præcepta, tollentes de medio ieiunia, castitatem, penitentiam, & alia eiusmodi, quorum certè peccata plura sunt, quām Iudæi: non comparatio ergo solum fit inter peccata infidelitatis, inter qua grauius videtur hæretis, quām Iudaismus, vel paganismus, propter maiorem libertatem, cognitionem, obligationem, &c. quæ sunt in Christiano, quām in Iudæis vel Paganis.

87 Secundum aduertendum est, doctrinam hanc S. Thomā, intelligi regulatiter, & vt plurimum soler contigeret: Aliquando enim, & non raro contingit etiam, quod Paganismus, vel Iudaismus, sit peccatum grauius intensius, quām hæretis multorum, nam sāpē Iudæus, vel Philosophus gentilis habet maiorem cognitionem circa res nostræ fidei, & circa obligationem eam amplectendi, quām habeant multi hæretici, præsternit tunc circa dogmata fidei Catholicæ, in quibus errant, & circa obligationem ea amplectendi: similiter quando Christianus transit ad Paganismum, vel Iudaismum grauius proculdubio peccat, quām si idem fieret hæreticus, quia cum æquali notitia, & obligatione recinetur fidem Catholicam, longius ab eis recedit per Paganismum, aut Iudaismum, quām per meram hæretum. Idem etiam dicendum est de maiori gravitate extensius, quām diximus esse in Iudaismo, & Paganismo, quām in hæreti. Nam aliquando etiam in pluri-

Card. de Lugo de virtute Fidei divina.

bus, & crassioribus errant hæretici aliqui, quām Pagani, vel Iudæi, vt notavit S. Thom. dicto art. 6. in corpore, adducto exemplo Manichæorum. Communiter tamen in pluribus errant Pagani quām Iudæi, & ideo multi, quos afferrit, & sequitur Diana 4. parte tractatu 7. de penitentia delictorum pertinientium ad tribunal sanctæ Inquisitionis resolut. 2. q. sed ex dictis merito dicunt, licet Ecclesia non puniat infideles non baptizatos: puniri tamen posse ab Inquisitoribus Iudæos, qui ex Iudaismo ad Paganismum, seu Mahometismum transiunt: quia Gregorius XIII. in Bulla edita anno 1581. statuit, quod puniantur ab Inquisitoribus Iudæi, negantes, quæ habent communia cum Christianis circa fidem, vel Demones inuocantes, consilentes, eis immolantes, vel thus, & fumigationes offertentes. Constat autem in Mahometismo, vel Paganismo plura contineri contraria iis, in quibus credendis Christiani, & Iudæi conueniunt: quare merito punitur Iudæus ad illas aliorum sectas transiens tanquam errores plures, & nouos contra id quod bene sentiebat admittens.

88 Quarta difficultas esse soler, an haec tres infidelitatis classes, differentia essentialiter, an solum differentia accidentali. De quo dixi latius disp. 16. de penitentia sect. 5. num. 288. & seqq. vbi docui, debere explicari in confessione; quia quamvis non differentia specie, quatenus opponuntur contra fidem, differenti tamen propter ritus, & ceremonias diuersas, quas includunt, & ex quibus differunt, quatenus opponuntur contra religionem. Ceterum si considerentur præcisè secundum malitiam, quam afferunt contra fidem, ag differentia specie sub genere infidelitatis: mihi omnino videtur non diffiri secundum singulas partes. Nam Paganus, Iudæus, & Arianus, omnes negant Christum esse Deum: qui dissentis secundum se consideratus, in his omnibus est eiusdem rationis, cum habeat idem obiectum, & opponatur eidem veritati fidei. Difficultas ergo rora esse potest, an iij dissentis contra fidem qui non sunt communis iis omnibus sectatis, sed proprii singularium, differentia specie, & ratione illorum singulare sectæ completere accepit differentia specie inter se. Nam Iudæus, v.g. credit Messiam venturum, quod Paganus, aut hæreticus non credit. Item Paganus negat, promissum fuisse Messiam, quod Iudæus, & hæreticus non negant: genere Caluinita dicit, fidem sine operibus sufficere ad salutem, & nos Christi iustitia esse formaliter iustos, quod Paganus & Iudæus non dicunt. Hæc tamen est difficultas generalis; An infidelitatis differentia specie penes diuersas fidei veritates, quas negant, de quo mox diximus. Nunc solum aduerto, Caietanus, & alios, quos assert Suarez dicit, disp. 16. sect. 4. num. 7. agnoscere videti diuersitatem specificam, inter illas tres classes, non solum completere accepit, sed etiam in singulis partibus: nam desumunt differentiam, ex diverso modo, quo singuli illi infideles opponuntur fidei, nempe vel nondū suscepit, vt Paganus, vel suscepit solum in figura, vt Iudæus, vel suscepit in manifestatione veritatis, vt hæreticus. Hoc tamen non sufficit ad differentiam specificam in singulis actibus, quia si per fidem suscepit intelligent, quod in eo subiecto antea fuerit vera fides, id quidem non requiritur ad Iudaismum, aut hæretum, vt supra vidimus: nec ex hoc sequitur differentia, in ratione infidelitatis talis, sed circumstantia.

S. 3. Apostolæ,

Apostasiæ, qua potest esse circumstantia generalis ad omnes illas tres infidelium classem, cum Christianus possit postea fieri Paganus, vel Iudeus, vel hereticus, & semper erit Apostata. De qua circumstantia apostasiæ, an afferat differentiam specificam videbimus scilicet sequenti: si vero (quod magis est fortasse iuxta eorum mentem) nomine **fidei suscepimus** solum intelligatur, Iudeum, & hereticum suscipere ex parte maiori, hel minori fidem Christianam saltem materialiter, & obiectivè, quam Paganus nullo modo suscipit, id etiam non sufficit ad differentiam specificam in singulis actibus Pagani, à singulis Iudei, vel heretici. Nam solum aequitatè ad summum differentiam secundum magis, & minus, propter maius lumen, atque adeo maiorem obligacionem, quam habet hereticus, quam Iudeus, & Iudeus quam Paganus. Qui tamen excessus non est vniuersalis, cum possit esse Iudeus, vel etiam Paganus doctus & perspicax, qui habeat maius lumen de credibilitate fidei, & de obligatione credendi, quam aliqui heretici rustici, nec potest aliqua vniuersalis regula circa hoc statui, unde arguatur semper differentia specifica vniuersalis quoad singulos actus infidelitatis illorum infidelium, ut diximus.

89 Maior ergo, & quinta difficultas esse potest, an & quomodo sub genere infidelitatis dentur species diuersae in ratione infidelitatis, & vnde ea differentia defumenda sit. Non est autem sermo de differentia specifica physica, de qua non dubito, cum possint esse diuersi dissensus errorum, ex mortuis diuersis in specie; sed sermo est de differentia specifica morali, quae afferat malitiam moralis specie diuersam. Quam etiam diuersitate fate, inueniri posse, inter duo peccata infidelitatis, faltem ex malitia contra religionem, vel aliam virtutem, cui alterum ex iis peccatis oportuit: ideo enim *loco citato de penitentia, n. 293.* dixi heresim continentem blasphemiam differre specie ab heresi non continentie blasphemiam, & Iudaismum differre specie ab heresi, quae differentia debet esse in aliquibus erroribus Iudei, qui differunt specie, ab aliis omnibus hereticis erroribus. Haec tamen differentia non sunt formales sub genere infidelitatis, sed sub genere irreligionis, vel alii vitiis: non enim est blasphemia, quia opponit solum contra fidem, sed quia aliquid indecorum appingit Deo.

90 Aliqu ergo plures assignant species sub pec-
cato infidelitatis, v.g. illam, qua fides amittitur,
& qua fides non amittitur. Sed de hac differentia
an sit essentia, diximus *supra* *disput.* *precedenti*
sent. 5. Et quidem illa, qua fides non amittitur,
non est propriæ infidelitas; nam omnis infidelitas
propria *expellit* fidem, ut ibi ex Tridentino ostendimus. Hinc etiam non est ad rem differentia,
quam assert in exemplum Hurtado *disp.* 7. 2. *sent.*
2. 5. 6. inter omissionem credendi, quando debet
elici actus fidei, & inter commissiōnem dissen-
tientis positiu rebus fidei. Nam omission etiam
illa metu credendi, non est infidelitas, nec expellit
fidem.

91 De ipsa ergo infidelitate propria, & perfecta
ideam sentit idem Hurtado ibi s.7.3. & assert
plura exempla. Primum est s.7. quia negans vera
citatem Dei committit hæresim, seu infidelita
tem specie diuersam ab eo, qui faretur Deum
summè veracem, & solum negat revelationem
factam de tali articulo: nam ille primus appingit

Deo aliquid indecorum, & indignum, tempore de-
fectum veritatis: hic autem secundus non elin-
itrius Deo, nisi communi ratione, qua omne
peccatum est iniuria Dei.

Hoc tamen exemplum non est ad rem: si ergo
mur enim illa duo peccata differre specie, id ta-
men prouenit ex blasphemia falso mentali,
quam primum peccatum includit, & constitutum
turpissimum in Deum, ratione cuius etiam inel-
lectus contrahit veram malitiam, & speciem
blasphemie contra religionem, ut probat Suarez
tom. 1. de religione tract. 3. lib. 1. cap. 4. numero 2.
Hæc autem malitia non est diuersa formaliter, in
ordine ad fidem, sed in ordine ad religionem, cui
aduersatur irreligiositas blasphemie, & quinam
in ordine etiam ad fidem gravior sit malitia in
primo peccato, quo expresse negat auctoritas
Dei, quam in secundo quo solum negati videtur
aequivalenter, quatenus negatur veritas obiecti,
quod proponitur cum obligatione illud Deo credi-
dendi: hoc tamen non arguit differentiam spe-
cificam oppositionis contra fidem, que obliga
ad credendum Deo, cui obligatio opponitur,
quisquis non credit Deo, quod debet credere,
sive id sit quia dubitat de Dei auctoritate, sive
quia negat Deum loqui, quando id negare non
potest.

Vrget eodem §.7. quia secundus negat reu-
lations experientiam, eo quod puto Ecclesiam
aut fallere, aut fallit autem opinari deo, est
in deteriori specie; vt irreuerentia in Deum, et
in irreligione, non vero irreuerentia in homines.
Respondeo, peccata illa si comparentur in
ordine ad irreuerentiam contra Deum, & contra
Ecclesiam differere specie: vt sic autem non con-
siderantur praeceps, ut opponuntur fidei; nam ir-
reuerentia contra Ecclesiam, non opponitur for-
maliter fidei, sed alteri virtuti praecepienti cultum
Ecclesiae. Malitia ergo infidelitatis solum deberet
considerrari per oppositionem ad honestatem,
quam formaliter intendit fides, quae honestas
non est aliud, nisi subiectio intellectus creati ad
Deum loquenter. Hoc enim unum intendit lo-
quens, conciliare fibi fidem apud auditores: qua-
re licet veracitas, & revelatio sint obiectum for-
male assensus fidei, & articulus creditus sit ob-
iectum materialis; sed tamen si consideremus in-
tentionem loquenter, hic minus formaliter vi-
deret intendere, quod creditur eius veracitas, &
loquitorum, quam quod creditur res dicta: alienum
enim veracitatis, & loquitionis vult, ut
media ad extorquendam fidem rei, quam dicit.
Cum ergo virtus fidei intendat formaliter hos
ipsum, nempe quod homo credit Deo, videtur
quasi materialiter intendere honestatem assensus
circa motiu, quae sunt media ad credendum
Deo, & quasi formaliter, quod homo credit Deo
id, quod Deus dicit. In ordine autem ad hunc si-
nem materialiter se habet defectus circa hoc me-
dium, vel circa illud: licet defectus ille circa ve-
racitatem Dei ex alio capite, vtrixi, sit diversus
specie, propter oppositionem cum reuerentia
Deo debita.

Secundum exemplum auctoritatis patrum, quia illi, qui dissentierat a fidei propositione sibi, vobis magnis miraculis, diuersum specie peccatum habebit ab illo, qui dissentientem eadem fidei propositionem sibi ab Ecclesia, aut per eadem miracula ab aliis relata. Grauius enim peccatum fuit iudicatum resistentium tot signis a te vobis, ut ponderem
S. Ioann.

Disput. XVIII.

Si. Iohannes cap. i. 2. in illis verbis: *cum autem tanta signa fecisset coram eis, non crediderunt in eum.* Ratio autem a priori est, quia Deus multis modis species distinctis potest facere euidenter credibiles suas reuelationes, contra quos modos committuntur peccata species diuersa. Respondeatur, illis duas infidelitates procul dubio non differe species: quod enim reuelatio Dei, hoc vel illo modo alicui proponatur, materialiter se habet in ordine ad obligationem fidei, & ad summum circumstantia illa miraculorum visorum aggrauabit intrâ candem speciem nec id temper, quia fortasse multi nunc habent, omnibus pensatis, maiora motiva credendi, quam habuerint iudicari, visis miraculis: non sunt ergo ex eo capite multiplicandæ species infidelitatis.

94

Tertium exemplum affer s.9. ex differentia mysteriorum fidei, que negantur. Nam dissensus v.g. de existentia Pauli Hierosolymis, vel de cane Tobiae, nullam habet malitiam prater dissensum in reuelationem, ut propositam ab Ecclesia: assensus vero de Deo auctore peccati, aut de Dei mortalitate addit speciale iniuriam, & constitutum Dei: quis enim neget, deteriorum haeresim esse malefidentem deum ipso, & Ecclesia, quam de Ecclesia sola? Hoc etiam exemplum non est ad rem: nam differentia illa non est in genere infidelitatis, sed extrahit ad genus blasphemie contra religionem, de quo non est quæstio, sed de peccatis infidelitatis præcisè, quatenus sunt infidelitas contra fidem. Restat ergo, quod intra genus infidelitatis non dentur differentiae specificæ.

Quando, & ex diuersitate reuelationum, nec ex diuersitate articulorum, vt cum alius dixi in dicto scripto in loco de penitentia. 289. Quando vero, & cur debeat explicari in confessione diuersitates sectarum, vel haec in propter alias malitias, quas secum affuerint, explicui eodem loco latius, nec oportet iterum nunc repetere.

SECTIO IV.

De Apostasia: quid sit, & an sit, species infidelitatis.

DE hoc agit S. Thomas *quest. 12.* sed potest etiam pertainere ad exactam cognitionem divisionis infidelitatis in suas species. Aliunde ferè omnia, quæ ad hoc punctum spectant, sunt controversia de vocibus, ideo breuiter hoc loco illa expediemus. Mitto autem Apostasiam latè sumptum, quæ significat recessum ab obedientia diuinorum mandatorum; & Apostasiam etiam ab ordine, vel à professione, aut statu religioso, de qua agitur in tractatu de religione: nunc autem scilicet agimus de Apostasia à fide, quo nomine intelligitur recessus à fide iam suscepimus: quare ultra infidelitatem addit recessum à vera fide, qui recessus non est in eo infidelis, qui veram fidem nunquam suscepit: sicut non est Apostata à religione, qui nunquam fuit religiosus, etiam si habuisset obligationem ex voto, vel ex alio capite ingrediendi religionem: sic Turca non dicitur Apostata à fide, quia licet habeat obligationem fidem suscipiendi, nunquam tamen eam suscepit nec professus est.

96 Hinc oritur Prima difficultas, an ad Apostoliam requiratur recedere totaliter à fide Christiana, sicut Christianus transiens ad Mahometis-

Sect. IV. 487

mum, vel Iudaismum, eam totaliter deferit: an ratus recedere
verò sufficiat recedere ex parte, vt hæretici abi- re totaliter &
cientes fidem Catholicam, & hæreticam ample- fide christiana.
tentes recedunt a Christiana fide, non omnino
sed ex parte: Quod est querere. An littere non om-
nies Apostolæ sunt hæretici, omnes tamen hæreti-
ci saltē, qui antea Catholicam fidem professi
sunt dicendi sunt Apostolæ.

Prima sententia fatis communis negat, Apostolam appellari, nisi qui à tota Christi fide receedit ita Tutecremata Caetanus, Sylvestre Bañes, Aragon, Cano, Castro, Valencia, Sanchez, Azor, & alij Theologi & Iuristæ apud Suarem *disp. 16, sct. 7, num. 3, quibus accedit Hurtado* *disp. 89, §. 5.* sic enim Iulianum Imperatorem, qui post baptisum Christum omnino negavit, vocamus communiter Apostolam: Alios verò Imperatores, qui haereticæ facti sunt, non Apostolatas sed haereticos appellamus.

Secunda sententia vult, ad Apostasiam id non requiri, sed sufficere, si fidem quis ex parte defensat: ita Suarez *vbi supra num. 5.* Lorca *dis. 50. num. 7.* Coninch *dis. 7. lib. 6. num. 55.* quibus faucet Cyprianus *lib. 1. epist. 2. alias 54.* vbi haereticos inter Apostatas numerat. Verum haec, ut dixi, est quaestio de vocibus, & parum utilis, quia quoad rem ipsam certum est, omnes haereticorum voces, & quidquid in iure contra haereticos statutum est, locum habere in Apostatis; ut ex cap. *contra Christianos, de hereticis in. 6.* & ex leg. 2. *Cod. de Apostatis,* probat Suarez *vbi supra num. 7.* & alij, quos congerit & sequitur Thomas Sanchez *lib. 2. in. decalog. cap. 7. num. 18.* neque est contra illa pena invenitur imposita Apostatis, que non incuratur ab haereticis. Quare parum refert, an recedens a fide ad solam haerescim dicens sit simpliciter Apostata. Possimus ergo concedere, quemcunque recessum a fide sufficere ad Apostasiam non impro priam, licet per an tonomiasam; & in sensu magis stricto folius recessus negans omnino Christum, appellari interdum soleat Apostasia: certum tamen est, in vitroque reperi si malitiam illam recedendi a fide suscep ta, licet maior recessus sit in eo, qui totam fidem negat, quam in eo qui negat solam viam partem.

97
An apostata
sit ille qui se-
mum fidem no-
stram amplexu-
m, & ex parte ei-
us est, & pro-
adire cata-
cumenus de-
finit eam an-
te Baptismu-

Secunda Difficultas est, an Apostata sit ille, qui
semel fidem nostram amplexus est, & adhuc ca-
thecumenus descripsit eam ante baptismum. Af-
firmant Hurtado dicta dis. 89. §. 3. dicens illum
esse Apostatam in foro conscientiae, & coram
Deo, non tamen in foro externo, & quod pe-
nas Ecclesia: eodem ferè modo loquitur Lorca
dicta dis. 50. no. 11. dicens esse Apostatam non
quod peñas, sed quodam speciem peccati, & gra-
uiatorem circumstantiam. Denique Suarez dicta
fetti. 5. in fine, dicit illam esse quidem Apostasiam,
& circumstantiam notabiliter agrauantem pec-
catum infidelitatis, non tamen afferre malitiam
specie diuersam, qualem in eius sententia asserta
Apostasia in homine baptizato. Hoc etiam per-
tinet ad questionem de nomine: nam recipia cer-
tum videatur adesse in Cathecumeno recedente à
fide suscepit circumstantiam aliquam, quæ non
est in infidelitate alterius, qui fidem nunquam ac-
ceptauit, sive illa sit, sive non sit notabiliter ag-
ravans; sicut ergo quæstio de vocibus: an id sui-
ficiat, ut appelletur *Apostata*: quæat possumus
etiam distinguere strictam significationem illius
vocis, qua videtur applicari iis solis, qui profes-
sione

S s 4 siorem